

Eldres helse og behov må inn i fagplanen

Selv om stadig flere lever lenger, er aldring og helse lite fremtredende tema i helse- og sosialfaglige bachelorutdanninger.

FORFATTERE

Kariann Krohne

Forsker, ph.d.

HOVEDBUDSKAP

Til tross for klare politiske føringer om å styrke kompetansen på feltet aldring og helse, viser denne kartleggingen av fem helse- og sosialfaglige bachelorutdanninger at tematikken kun unntaksvis er synlig i dagens utdanningstilbud. Overordnede og utydelige beskrivelser av læringsutbytte har mye av skylden for dette. Det er nødvendig med en større bevissthet rundt hvordan man best kan synliggjøre eldres helse og behov i rammene for utdanningene og i det faktiske utdanningstilbudet.

Helse- og sosialfaglige bachelorutdanninger underkommunerer tematikk knyttet til aldring og helse i overordnede beskrivelser av læringsutbytte. Nasjonal kompetansetjeneste for aldring og helse (1) har kartlagt hvordan aldring og helse synliggjøres og tematiseres i fem helse- og sosialfaglige bachelorutdanninger. Kartleggingen omfatter tjue sykepleierutdanninger, seks ergoterapeututdanninger, tolv sosionomutdanninger, fire fysioterapeututdanninger og tolv vernepleierutdanninger. Den belyser tematikkens forekomst i disse bachelorutdanningene på tre aktuelle nivåer:

- nasjonale rammeplaner samt forskrift til rammeplanene
- fagplaner for 2015/2016
- studieemner

Kartleggingen slår fast at det er store variasjoner mellom de forskjellige utdanningene.

STADIG FLERE LEVER LENGER

I helse- og omsorgssektoren vil behovet for arbeidskraft og kompetanse i tjenestene øke som følge av at stadig flere lever lenger med kroniske sykdommer og nedsatt funksjonsevne. Derfor må det helse- og sosialfaglige utdanningstilbudet styrkes når det gjelder kapasitet og kvalitet. Ved å utdanne flere profesjonsutøvere og samtidig heve kompetansenivået på aldring og helse, kan vi møte noen av fremtidens behov i eldreomsorgen.

FORVENTNINGER OM LÆRING

I all høyere utdanning formuleres det læringsutbyttebeskrivelser (2). Dette er en beskrivelse av hva studenten forventes å ha lært etter en endt læringsprosess (3, 4) – altså hvilke

kvalifikasjoner det forventes at studenten har etter fullført studium eller emne.

Læringsutbytte formuleres som følger:

- kunnskap som studenten skal kunne presentere
- ferdigheter som studenten skal kunne demonstrere
- generell kompetanse som studenten skal kunne anvende i aktuelle kontekster (5).

REGISTRERTE BEGREPER

Fremgangsmåten i denne kartleggingen har vært basert på registrering av ord som «eldre», «alderdom», «aldring», «seniorer» eller institusjoner som «sykehjem». Vi registrerte også begreper som er knyttet til fagområdene til Nasjonal kompetansetjeneste for aldring og helse: «geriatri», «demens», «alderspsykiatri», «funksjonshemming og aldring» og «utviklingshemming og aldring». Videre registrerte vi begreper som indirekte omhandler aldring og helsematikk, slik som «livsløp» og «i alle aldre».

«Ved å heve kompetansenivået på aldring og helse, kan vi møte noen av fremtidens behov i eldreomsorgen.»

OPPSUMMERING AV FUNN

Funnene fra kartleggingen kan oppsummeres i følgende fire punkter:

- Det er bare rammeplan for sykepleierutdanningen som ikke refererer til tematikken i rammeplanens hoved- eller delemner.
- Av til sammen 54 fagplaner er det kun 13 som registreres med aktuelle læringsutbyttebeskrivelser.
- Kun ergoterapi og sykepleie har emner med navn som indikerer oppmerksomhet på aldring og helse.
- Med unntak av fem studiesteder som tilbyr en bachelorgrad i sosialt arbeid, har alle utdanningene og studiestedene i kartleggingen en eller flere referanser til aldring og helse på emnenivå.

SYKEPLEIERUTDANNINGEN SKILLER SEG UT

Av de fem helse- og sosialfaglige utdanningene som er inkludert i denne kartleggingen, skiller sykepleierutdanningen seg klart ut: Sykepleierutdanningen har flest studiesteder, flest studenter og høyest andel studiepoeng avsatt til praksis. Videre tilbyr de 20 studiestedene gjennomsnittlig flere emner fordelt på studieforløpet enn de andre utdanningene. Samtidig er sykepleierutdanningen den utdanningen som har gitt aldring og helse tydeligst plass på emnenivå.

La oss starte på toppen: Rammeplanen for sykepleierutdanningen inneholder ingen referanser til spesifikke alders- eller pasientgrupper i beskrivelsene av formål, mål eller innhold. Neste nivå er fagplanene: Læringsutbyttebeskrivelsene i fagplanene ble utarbeidet av landets sykepleierutdanninger i fellesskap og vedtatt ved nasjonal konsensus i Sykepleierutdanningens faglige lederforum (SUFAL) i juni 2013. Dette innebærer at alle landets sykepleierutdanninger skal ha samme beskrivelser av læringsutbytte på fagplannivå. Disse beskrivelsene inneholder heller ingen referanser til aldring og helse.

«Sykepleierutdanningen har gitt aldring og helse

tydeligst plass på emnenivå.»

Da vi leste gjennom alle fagplanene, viste de at det på landsbasis forekommer en del verbale omformuleringer av det som skal være felles læringsutbytte for alle landets sykepleierutdanninger. Ett studiested har også utarbeidet flere egne beskrivelser av læringsutbyttet. To av disse berører aldring- og helsetematikken.

MER ALDRING OG HELSE

I de 20 sykepleierutdanningene ble til sammen 25 emner med relevante emnenavn registrert. Emnenavn som «Geriatrisk sykepleie» og «Praksisstudier – sykehjem» tilsier en direkte fokusering på tematikken «aldring og helse». Majoriteten av de registrerte emnene er praksisemner. Ettersom «sykehjem» nevnes i tittelen på flertallet av dem, fremstår sykehjemmet som en hovedarena for praksis. Dette er i tråd med forskrift til rammeplan for sykepleierutdanningen, som presiserer at praksis skal omfatte eldreomsorg og geriatri (6).

Begrepet «sykehjem» er også gjennomgående brukt i disse emnenes læringsutbyttebeskrivelser. Læringsutbytter som presenterer sykehjemmet som kontekstuell ramme for sykepleieres fagutøvelse, kan være følgende: «studenten skal ha kunnskap om målgrupper i sykehjem» og «studenten skal ha forståelse for hvordan sykepleie til døende mennesker kan gjennomføres i et sykehjem».

LÆRINGSUTBYTTEBESKRIVELSER

Kartleggingen viser at læringsutbytteformuleringene som er registrert på emnenivå ved sykepleierutdanningene, generelt sett er langt mer detaljerte og konkrete enn læringsutbyttene som er registrert ved de andre utdanningene i kartleggingen. Eldres særegne behov kommer tydelig frem; både demens og geriatri synliggjøres. Derimot mangler formuleringer som indikerer fokusering på funksjonshemning og aldring, utviklingshemning og aldring samt alderspsykiatri.

Et viktig funn i kartleggingen er bruken av overordnede og lite spesifikke læringsutbyttebeskrivelser på emnenivå. Overordnede læringsutbyttebeskrivelser mangler ofte henvisning til spesifikke pasient- og brukergrupper. Det er særlig to perspektiver som går igjen: livsløpsperspektivet og likeverdsperspektivet.

LIVSLØSPERSPEKTIVET

Livsløpsperspektivet er sentralt i svært mange av de registrerte læringsutbyttebeskrivelsene. Livsløpsperspektivet kan uttrykkes direkte, slik som i det følgende læringsutbyttet: Studentene skal ha «kunnskap om menneskets motoriske, kognitive, personlige, emosjonelle og sosiale utvikling i et livsløpsperspektiv.» Livsløpsperspektivet kan også tilkjennegis ved bruk av begreper og formuleringer som «livsfaser», «barn, voksne og gamle» og «mennesker i alle aldre».

«Læringsutbyttebeskrivelser på emnenivå er overordnede og lite spesifikke.»

Livsløpsperspektivet signaliserer en tilsynelatende faglig og tematisk bredde i utdanningen, studiet eller emnet. Alle livets faser fremstår som like viktige. Baksiden ved et slikt breddeperspektiv er at tematikk knyttet til aldring og helse, ikke får en tydelig plass i studentenes læringsprosess. Livsløpsperspektivet i læringsutbyttebeskrivelser på emnenivå åpner dessuten opp for at vektingen av de forskjellige fasene i et livsløp styres av emneansvarlig og lokale fagressurser. I læringsutbyttebeskrivelser kan følgelig livsløpsperspektivet fungere mer tilslørende enn opplysende.

LIKEVERDSPERSPEKTIVET

Det andre perspektivet som er fremtredende i læringsutbyttebeskrivelsene, er likeverdsperspektivet – altså læringsutbyttebeskrivelser som understreker retten til, og ansvaret for å gi, likeverdige helsetjenester. Likeverdsperspektivet fremkommer i læringsutbytteformuleringer som presiserer «uavhengig av alder» og «uansett alder». Et eksempel er følgende: «Studenten skal vise grunnleggande toleranse, interesse og respekt for mennesker, uansett alder og sosial, kulturell, religiøs og livssynsbasert tilhørslse.» Et kjennetegn ved slikt læringsutbytte er at det handler mer om utvikling av verdier og holdninger enn læring av kunnskap, ferdigheter eller generell kompetanse. De kalles derfor ofte for ikke-kognitive læringsutbyttebeskrivelser (3).

ØNSKER STØRRE SYNLIGGJØRING

Denne kartleggingen forteller ikke noe om hva studentene ved de forskjellige studiestedene faktisk lærer. Derimot forteller den oss noe om hvordan føringer gitt i rammeplan, konkretiseres i utdanningsinstitusjonenes fagplaner og studieemner. Den sier også noe om hvordan tematikk knyttet til aldring og helse synliggjøres for studenter, yrkesliv og samfunnsliv. Sistnevnte er viktig å presisere nærmere: Læringsutbyttebeskrivelser skal være informative, lettleste og forståelige for studenter og deres fremtidige arbeidsgivere. Overordnede læringsutbyttebeskrivelser kan føre til at studentenes kvalifikasjoner innen aldring og helse ikke synliggjøres.

Ved hjelp av denne kartleggingen kan vi konkludere med at aldring og helse som tema ofte underkommuniseres og tilsløres. Derfor oppfordrer vi til å gjøre tematikken tydeligere i fagplaner generelt og i emners læringsutbyttebeskrivelser spesielt.

REFERANSER

1. Krohne K. En kartlegging av aldring og helse i fem helse- og sosialfaglige bachelorutdanninger. Tønsberg: Forlaget Aldring og helse, 2016.
2. Kunnskapsdepartementet. Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring. Oslo: Kunnskapsdepartementet, 2011.
3. Haakstad J. Læringsutbytte: Begrepets anvendelighet i kvalitetsvurdering av høyere utdanning. Uniped 2011;34(4):72-81. Tilgjengelig fra: https://www.idunn.no/uniped/2011/04/laeringsutbytte_begrepets_anvendelighet_i_kvalitetsvurderin. (Nedlastet 02.02.2016)
4. Aamodt PO, Prøitz TS, Hovdhaugen E, Stensaker B. Læringsutbytte i høyere utdanning. En drøfting av definisjoner, utviklingstrekk og måleproblemer. NIFU STEP. Oslo: NIFU STEP Studier av innovasjon, forskning og utdanning, 2007.
5. NOKUT. Nivåer i kvalifikasjonsrammeverket. Tilgjengelig fra: <http://www.nokut.no/no/fakta/det-norske-utdanningssystemet/nasjonalt-kvalifikasjonsrammeverk-for-livslang-laring/nivaer/>. Nokut, 2015. (Nedlastet 24.11.2015).
6. Lovdata. Forskrift til rammeplan for sykepleierutdanning. 25. januar 2008; nr. 128. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2008-01-25-128>. (Nedlastet 20.10.2015).